

Голоси академічної молоді  
в справі д-ра Івана Франка.  
Львів, 1897

Після появи у віденському тижневику «Die Zeit» статті Івана Франка під назвою «Поет зради», коли вже все суспільство і всі часописи висловили з цього питання свою позицію, від імені академічної польської молоді, що навчається у Львівському університеті, забрала голос «Академічна читальня», оголосивши в № 5 «Czasopisma akademickiego» за 1897 р. «Відкритий лист академічної молоді в справі статті д-ра Івана Франка» (I).

Певна частина тієї молоді, не погоджуючись із позицією, яку в тій справі зайняла Читальня, висловила свої погляди в статті під назвою «Кілька слів з приводу “Відкритого листа академічної молоді в справі статті д-ра Івана Франка”» (II).

Від її імені звернулися товариші Давід Освальд і Виростек Міхаль до редакції «Czasopisma akademickiego» з проханням також умістити цю статтю на сторінках «Czasopisma». У наступному номері редакція вмістила відмову такого змісту: «Кореспонденція редакції. Товаришам Виросткові Міхалові і Давидові Освальдові відповідаємо, що їх обширної статті про «Лист Академічної читальні до д-ра Франка» не можемо надрукувати, тим паче, що річ і так запізніла, а її розтягнення та роз'ятрення, на нашу думку, було би шкідливим. Утім, згаданий лист товаришів значною мірою є повторенням аргументів, знаних уже з інших джерел, лише інакше та з іншою метою складених».

У переконанні, що річ надто важлива, аби її легко можна було зняти з порядку денного, ця група молоді ухвалила оголосити

свої погляди публічно. Не бажаючи, проте, щоб її голос був одиноким, закликала через вище згаданих товаришів до вислову своєї позиції слухачів Львівської політехніки та «Zjednoczenie», що об'єднує поступову молодь, яка отримує освіту в Кракові.

З метою оголошення друком товариші з Політехніки надіслали свою заяву (III), а «Zjednoczenie» – копію листа до д-ра Франка (IV).

### **Відкритий лист академічної молоді в справі статті д-ра Івана Франка**

Як представники громади академічної польської молоді, що навчається у Львівському університеті, котрі згуртувані в нашому Товаристві та визнають Академічну читальню за головне огнище інтелектуального й національного життя молоді, яка в щорічних публічних святкуваннях висловлює свою пошану Міцкевичеві та його ідеалам, почувася до обов'язку забрати слово в справі статті українського письменника д-ра Івана Франка, уміщеній у віденському тижневику «Die Zeit» під заголовком «Поет зради», де, як відомо, «поетом зради» представлений найвизначніший поет Слов'янщини, наш народний пророк, шанований без винятку всім народом і всіма його верствами, високо оцінений навіть ворогами, Адам Міцкевич.

Не хочемо входити в суть статті д-ра Франка, статті, що має риси посполитої газетярської роботи, не хочемо розглядати детально звинувачень, які висунув др. Франко, у надії, що невдовзі нас виручить фахова історико-літературна критика, проте звертаємо увагу на той сумний факт, що ця стаття з'явилася в час, коли ім'я автора «Пана Тадеуша» стає щораз популярнішим і щораз ширші верстви народу навчаються з його поезії любові до вітчизни, того почуття, яке пронизує всі його твори, становить провідну думку переважної частини його поезії, б'є з кожного його слова.

Д-р Іван Франко вважається видатним українським письменником і публіцистом, одним із найвизначніших представників поступових кіл руської нації, що живе з нами одним життям, а з того, що писав дотепер, може видатися, що д-р Франко працює на те з вірою в корисність такої праці – щоб руську демократію поєднати згідно з поступом польської демократії там, де сходяться їхні цілі. Не розминемося з правдою, якщо скажемо, що різні табори сподівалися, що гармонія польської та руської демократій причиниться насамперед до вирівнювання різниць поміж обидвома націями, що полегшить спільне життя і спільну працю.

Тимчасом із-під пера того представника руської демократії виходять слова, які не можна читати без найбільшого обурення – з боку авторитетного українського письменника трапляє нашого найславнішого поета трактування і поверхове, і необґрунтоване, і фальшиве, і така лавина ненависті, що ми не можемо стриматися, аби не поділитися нашим обуренням зі всією польською суспільністю.

Розуміємо й тлумачимо тимчасову суперечку руських і польських сторін, бо визнаємо той факт, що український народ як окремий, має свої певні спеціальні інтереси, що вимагають систематичної та щоденної оборони. Розуміємо, що в такій боротьбі можуть не раз, і навіть доволі часто, впасти дразливі й болючі слова, але не можемо виправдати, лише відверто засудити факт, що хтось без жодного роздратування й розгарячування, але з холодною розвагою вдається до таких засобів, як д-р Франко, і так злісно, і з такою ненавистю плює на пам'ять того, кого весь народ шанує і любить, на згадку про якого меркнуть партійні чвари, який – пан Франко знає про це добре – є шанований як найвидатніша постать Польщі після її поділу. Незважаючи на те, не можемо стриматися від осуду моральної вартості людини, яка так чинить, яка, засліплена ненавистю, доходить до немислимих консеквенцій, яка твердить, що апофеозом зради є вірш «До матері Польщі», вірш, що містить болісну, страшну подекуди іронію, вірш, що є моральним ляпасом, даний москалям, за неприхований утиск нашої нації! Це вже кульмінаційний пункт злої волі, вершина безчесності! тут мусить насунути альтернатива,

що той, хто так пише, або не розуміє тенденції поезії, її думок і прагнень, або – пан Франко з тим словом упродовж останніх днів освоївся і погодився – є підлим.

Першої альтернативи прийняти не можемо, тому що минуле д-ра Франка на це не дозволяє; утім, і його цинічне зізнання, що ще в гімназії потрапив був так інтерпретувати поезії Міцкевича, що заслужив дисциплінарне покарання, також усуває будь-які сумніви.

Залишається, отже, альтернатива друга: Пан Франко підлий, це правда так очевидна, як очевидним пофальшуванням є вся його стаття, не через подання та згрупування уривків із творів Міцкевича, а через інтерпретування та перекручення їхньої думки й тенденції, через свідоме нехтування властивої інтерпретації, аби читача, що не знає правдивого стану речей, групуванням тих чи тих фрагментів навести на фальшиву дорогу, для якої дороговказом є і титул, і тенденція статті.

Статтю п. Франка в тій формі, у якій вона є, не можна потрактувати інакше, як наклеп із огляду на правду, з якою він немало розминувся, підлістю з огляду на засоби, якими тією роботі послужив, і денунціацією з огляду на мету, яку автор хотів досягти.

Може, судячи з висновків статті п. Франка, йому йшлося про таку почесність, якої домагаються російські чиновники, які так само, як він, «глибоко» застановлюються над творами нашого поета – чи до яких доходять хакатичні прусаки, здатні підступно перекреслити найшляхетнішу польську думку лише тому, що вона польська.

Стверджуємо відверто й публічно, що, незважаючи на те, якими були колись стосунки – чи то між руською та польською молоддю, чи то між одним та іншим народом, ніхто з поляків не наважувався проявити неповагу, що більше, зневажити пам'ять Шевченка, шанованого українцями за їхнього найбільшого поета, що ніхто й ніколи не вдався до перекручення та зумисного фальшивого тлумачення творів українського співця, що ніхто не висмикував із українських тлумачень про Шевченка негативних думок і не творив із них тенденційної мозаїки очорнення братнього народу.

Такі посягання на пам'ять великого поета, таке тенденційне представлення діяльності та ідеалів поета, якого служіння є «генієм альтруїзму», не спричинюється принаймні до налагодження стосунків поміж двома народами, яких доля зв'язала в Галичині необхідністю спільного проживання. Такі вчинки підкопують саму можливість згоди поміж поляками та українцями. Якщо п. Франкові здається, що такими статтями, уміщуваними в поступовому німецькому часописі, він прислужиться ідеї поступу, то він дуже помиляється – а якщо колись щось зробив для поступу, то ця стаття ту його працю заперечує.

Єдину втіху черпаємо з того, що п. Франко – це тільки виняток, що за ним не стоїть і з ним не солідаризується загал українського народу, що ми з українцями, обіч плювань, обіч старань із його боку, знайдемо *modus vivendi*, що, зрештою, ця стаття виїшла з-під пера людини, яка, обурюючись на зраду, сама зраджує свій власний народ.

За те, що до ряду кривд і наклепів, яких нам не шкодують наші вороги, д-р Франко додав ще одну, не менше від тих болісну; за те, що не згідно з правдою насмілився посягнути на чисту пам'ять поета; за те, що дозволив собі в очах неприятелів польського народу принизити того, кого з пієтизмом шануємо – за те ми перед лицем польської суспільності та всіх людей ганьбимо д-ра Франка ім'ям нікчемного наклепника, кидає йому в очі слова поета, якого спотворив: «Геть від моїх ніг – щоб моїх ніг не спідлив».

За виділ Академічної читальні у Львові

Антоній Левандовські,  
заступник

Едмунд Пастерз,  
секретар

## **■ ■ Декілька слів з приводу ■ «Відкритого листа академічної молоді в справі статті д-ра Івана Франка»**

Коли відома стаття д-ра Івана Франка з'явилася у віденському «Die Zeit-i», коли вся польська преса, почасти й чужоземна, зайнялася незвично гаряче справою тієї статті, коли все польське суспільство виповідало свою думку про цю справу через різні органи й часописи, роздавалися голоси, щоб і репрезентація польської академічної молоді забрала голос і публічно висловила свій погляд на статтю, яка вчинила стільки галасу.

Виділ Академічної читальні як «представниці польської академічної молоді, що навчається у Львівському університеті» почував себе також до того обов'язку і в 5 номері «Czasopisma akademickiego» за р. 1897 оголосив «Відкритий лист академічної молоді в справі статті д-ра Івана Франка», що мав бути висловом точки зору молоді на цю квестію.

Одначе оскільки той «Відкритий лист» не відповідав поглядам певної частини молоді, оскільки міркування над статтею д-ра Івана Франка в автора «Відкритого листа» такі, що підписатися під ними абсолютно не можемо, вважаємо необхідним за допомогою нинішньої статті висловити наш погляд.

Передусім засвідчуємо публічно щиро й з глибокого переконання, що підставою, на якій ґрунтується наша опінія стосовно тієї справи, підвалиною, із якою виходимо в розмірковуваннях про неї, є глибоке схилення як перед поезією, так і перед творчістю найбільшого польського поета. Ми гордимся, що наша суспільність видала того мужа, одного з найбільших мужів не лише Польщі після її поділу, але й нинішнього століття. Наша честь співцеві «Дзядів», що з грудей своїх, болячих болями мільйонів, видав стільки надії та втіхи на майбутнє для свого пригнобленого народу, не менша від тієї честі, яку йому віддає весь народ – навпаки, у поезії Міцкевича, якою виплекані наші серця і думки, вбачаємо те, що є нашим ідеалом, поступом і свободою.

Тому також мусимо висловити жаль і вболівання з приводу того, що, коли в статті д-ра Франка пам'ять нашого поета зазнала неслухняних звинувачень, які не могли не образити, значна частина нашої преси боронила поета в спосіб, що ображав як ту пам'ять, так і гідність польської суспільності, яка гордиться традиціями свободи й толерації. Робимо це насамперед тому, що за прикладом тієї преси репрезентація тутешньої польської академічної молоді оголосила протест у конклюденціях своїх попросту неможливий, будучи забороною того, що польська молодь завжди голосила й сьогодні голосить, будучи чимось іншим, аніж оборона, чимось подібним до статей тих часописів, що віддавна тільки чекали нагоди, аби оплювати й потоптати людину, яка – будучи українцем – завжди і всюди подавала нам щирю руку до братньої згоди і співпраці, а чинила це тільки тому, що розуміла поступ не як забавку, не як страшидло на врублі, але щиро працювала для нього, правда, на шкоду певній частині суспільності, але ніколи на шкоду нашого народові!

У своєму «Відкритому листі» виділ Академічної читальні назвав д-ра Франка наклепником, підлим і донощиком. На якій підставі? Побачимо.

За найголовніше звинувачення, завдане д-рові Франкові, вважаємо звинувачення в підлості й наклепництві, і саме цьому передусім маємо намір присвятити декілька слів.

Оскільки можна зрозуміти зі всього «Листа», Академічна читальня «нагороджує» тими найтяжчими звинуваченнями д-ра Франка не за його висновки про суспільність, а за його неправильне інтерпретування творів Міцкевича. На підтвердження наших слів натрапляємо у висловах: «Не можемо усправедливити, тільки відверто засудити факт, що хтось так злісно і з такою ненавистю плює на пам'ять того, кого весь народ шанує і любить (стор. 130, *Czasop. akad.* рядок 16–11 знизу), дещо нижче знову читаємо: «І помимо того не можемо стриматися від осуду моральної вартости людини, яка так поступає» (стор. таж сама, р. 8), і, насамкінець, рядки: «тут мусить насунутися альтернатива: що той, хто так пише, або не розуміє тенденції поезії, її думок і прагнень, або – пан Франко з тим словом упродовж останніх

днів освоївся і погодився – є підлим». Тут виразно йдеться не тільки про постать Міцкевича та про його пам'ять, скривджену статтею д-ра Івана Франка. Рівнож те саме знайдемо і в кінцевому фрагменті згадуваного «Листа», який ще більше підтверджує наше міркування, що звинувачення в підлості й наклепі завдано д-рові Франкові лише на підставі інтерпретації поезії Міцкевича. Цей уривок звучить так: «Що не згідно з правдою насмілюся досягнути на чисту пам'ять поета; за те, що дозволив собі в очах неприятели польського народу принизити того, кого з пієтизмом шануємо – за те ми перед лицем польської суспільності й всіх людей ганьбимо д-ра Франка ім'ям нікчемного наклепника, кидаємо йому в очі слова поета, якого спотворив: «Геть від моїх ніг – щоб моїх ніг не спідлив».

Чи справді так? Чи справедливо називати наклепником, підлим, нікчемним, донощиком того, хто не хоче визнати за свої наші визначні національні світочі й дозволяє їх собі не так інтерпретувати, як їх інтерпретують інші? Чи не розуміє автор «Листа» того, що ми мусили би повернутися на цілий вік назад, ми, діти ХІХ століття, звиклі до інтерпретування та критикування кожної величини на власний розсуд? Чи поділяє автор погляд, що було справедливим свого часу називати Міцкевича розбійником за те, що дозволив собі інтерпретувати так, як йому подобалося, Козміана й Осінського, шанованих у всьому суспільстві за світочів правди, або Словацького за те, що критикував і кпив собі з Міцкевича та інших? Чи з цього приводу, що хтось насмілюється інтерпретувати наші світочі тенденційно, можна судити про моральну вартість інтерпретатора, і чи не годиться, радше, вважати подібні енулсіяції звичайним літературним памфлетом, написаним на актуальну тему?

На це питання нехай собі дасть відповідь автор статті.

Провина д-ра Франка, на нашу думку, полягає в тому, що справедливий, зрештою, жалі до польської суспільності він вилляв на Міцкевича, у тому, що категорично твердить, нібито поезія Міцкевича була отрутою, яка систематично вщеплювалася в серця молоді. Д-рові Франкові можна зробити закид не через його писанину про Міцкевича, але через його судження про суспільність,



одначе й через це його не можна назвати підлим. Чому – спробуємо обґрунтувати. Очевидно, неправда, щоб людина такої величини, такого бачення і здібностей, як д-р Франко, не бачила, що мотив зради є, власне, одним із найголовніших у поетів всіх народів – доволі пригадати імена Байрона й Шіллера, і, незважаючи на це їхня поезія не впливала негативно на молодь і на суспільство. Якби д-р Франко писав цю статтю не в стані надзвичайного роздратування, але з «холодною розвагою», як твердить автор «Листа», то він би це побачив. Складно зрозуміти, звідки авторові «Листа» відомо, що д-р Франко написав свою статтю «без роздратування і розгараювання», але з «холодною розвагою». На наш погляд, ця впевненість мусила б ґрунтуватися на дуже близьких і тривалих взаєминах із д-ром Франком. Але автор сам собі суперечить, пишучи далі: «який, засліплений ненавистю, доходить до немислимих консеквенцій». Але той, хто «засліплений ненавистю», безумовно, не може писати «з холодною розвагою»!

Ці обставини, на нашу думку, свідчать про те, що д-р Франко написав свою статтю в якомусь великому роздратуванні й рознервуванні. А в такому разі йому не можна закинути підлості.

Якщо ми ще раз повернемося до фальшивої інтерпретації Міцкевича, то стане очевидним, що звинувачення д-ра Франка багато стратять на силі з огляду на його визнання, яке, не знаємо чому, автор «Листа» називає цинічним. Франко зізнається, що він, ще будучи учнем гімназії, рівнож так само по-своєму інтерпретував Міцкевича. Це свідчення того, що погляди на особистість Міцкевича й дух його поезії, через які, власне, робляться д-рові Франкові звинувачення, були його власними, до того ж незмінними відддавна. Це позиція суто літературна, і вона не дає ні найменшої підстави нікому робити комусь із цього приводу таке тяжке звинувачення, як це зроблено зараз.

У «Листі» є такий уступ: «Тут мусить насунутися альтернатива: той, хто так пише, або не розуміє тенденції поезії, її думок і прагнень, або – пан Франко з тим словом упродовж останніх днів освоївся і погодився – є підлим». У вічі впадає відразу нелогічність тієї альтернативи. Альтернатива, на наш погляд, може бути лише такою: Той, хто так пише, або не розуміє тенденції поезії,

або розуміє її і зумисне робить фальшиві висновки. Лише з такої альтернативи, зосібна з другої її частини, могло б (уже як висновок) випливати звинувачення в підлості. Проте таке звинувачення з огляду на причини, які ми навели, абсолютно неможливе.

Чому стаття д-ра Франка називається «доносом з огляду на мету, яку автор насамперед хотів досягнути...», зрозуміти не можемо. Можливо, що автор, який вміє читати поміж рядків і багато домислювати, вбачає її в словах статті «*Sein Geheimrath und Sectionschef*», але свого часу часописи писали про це дуже широко, ми не бачимо причин цього ще раз тут підтверджувати. Який це був донос? До кого він був адресований? Хто його за нього винагородив? Можливо, уряд російський, який так щедро посилає рублі тим, які вміють йому прислужитися? На наш погляд, такі припущення, а чуємо те тут і там – є просто немислимыми, хоча б з огляду на те, що вважаємо російський уряд занадто спритним і таким, що розуміє свій інтерес, аби в якийсь спосіб підтримувати радикала-соціаліста.

Чи є тут сліпа ненависть, як хоче автор «Листа»? На це легко відповісти. Річ у тім, чи до цього часу д-р Франко дав докази, що його ненависть до польської суспільності, до польського народу, така сильна, аби потрапила затьмарити в ньому ясність погляду, чи з його статей в «*Die Zeit*»-і про галицькі вибори може скласти-ся враження якоїсь ненависти? Гадаємо, це було б непростимою короткозорістю. Чи, можливо, його автобіографія в «Галицьких образах» може напровадити нас на таке припущення? Послухаймо, що пише там д-р Франко про свої взаємини з поляками: «Називають мене не раз завзяті польські патріоти ворогом поляків. Що маю сказати на такий закид? Чи посилатися на свідoctво тих поляків і польок, яких люблю, яких високо ціную і маю до них всіляку пошану? Ні, піду простішим шляхом і скажу відверто: не люблю занадто завзятих патріотів, тих, що мають уста, повні Польщі, а серце холодне до недолі польського селянина й наймита. Скептично аналізуючи свій власний руський патріотизм, застосовую ту саму мірку й до патріотизму патентованих польських патріотів, якими не можу захоплюватись. І не дивуюсь, що вони платять мені тією самою монетою, з добрим процентом».

І далі: «Говорили про мене, що я ненавиджу польську шляхту. Якщо до польської шляхти зарахувати Ожешко й Конопницьку, Пруса й Ленартовича, Остою й Карловича, – то така думка про мене буде цілком несправедлива, бо цю справжню шляхту, цю еліту польського народу ціную і люблю, як люблю всіх благородних людей власного і кожного іншого народу. Що таким самим почуттям не обдаровую того чи іншого галицького шляхтича або навіть більшої їх частини, то, напевно, з причин цілком відмінної натури від тих, які велять мені любити перших. Якщо серед галицьких шляхтичів знайду коли які симпатичні винятки, не занебгаю ударити про них у великий дзвін». З висловленими тут поглядами д-ра Франка можна погоджуватися або ні, проте не можна твердити, що в тих поглядах пробивається ненависть до польського народу або упередження до польської літератури. У цьому щирому визнанні ми вбачаємо щось зовсім супротивне.

У вступі своєї статті в «Die Zeit-i» др. Франко згадує про те, що ще Брандес звинувачував Міцкевича в апофеозі зради, і каже, що до відновлення тих звинувачень його осмілив факт, що поляки не обурилися на Брандеса. Чи ж можна йому приписувати зумисну образу польської нації?

Др. Франко людина надзвичайно освічена, інтелектуальна: чи таким людям, можливо, з огляду на їх великий індивідуалізм, не дарується завжди і всюди, якщо якась певна ідея отримає в них надто суб'єктивне потрактування? Власне, так по-своєму, на наш погляд, суб'єктивно, Франко зрозумів Міцкевича. І це причина його літературних присудів. Хіба за це він заслуговує на такі звинувачення, які його спіткали? Одначе, якщо можна – а на те, либонь, всі згодимося – кожній мислячій людині інтерпретувати все по-своєму, то гадаємо, що таким незвичайним людям, як д-р Франко, поготів! У цьому місці ми запитаймо шановного автора «Відкритого листа», як саме він «обдарував» тих польських критиків, які не менше, аніж д-р Франко, роблять звинувачень Міцкевичеві з приводу Конрада Валленрода, ба більше, роблять його відповідальним за «zdrodnicze» події 1831 р., якщо він назвав підлим, наклепником і нікчемним українського критика. А прецінь ті люди заслуговують найперше поваги.

Що ж до суджень д-ра Франка про польську суспільність, то, як уже ми зазначили вище, вважаємо їх не наслідком якоїсь видуманої ненависті до польського суспільства, лише наслідком незвичайного рознервування і роздратування, яке, скероване цього разу проти польської суспільності, не шкодує теж і власного народу, про що свідчить згаданий вище вступ до «Галицьких образків». Але як, з одного боку, не можна висновувати з першого висновку про ненависть Франка до поляків, так само не можна висувати з другого звинувачення у «зраді власного народу». Останнє звинувачення д-рові Франкові з боку репрезентації польської молоді є передусім очевидним нерозумінням його слів про власний руський патріотизм. Якщо автор «Листа» добачив «зраду власного народу» в словах д-ра Франка: «Варто працювати для цього народу, і ніяка праця не піде на марне», то річ ясна. Sic dixit Академічна читальня, що пишається ідеалами Міцкевича і поступом! За ким повторює Читальня ці звинувачення? За тими русинами, що віддавна при кожній нагоді очорнювали й принижували д-ра Франка з причин всім відомих. Слідуючи за ними, Читальня опинилася в опозиції до тих українських приятелів, які назагал не кинули каменем на автора «Галицьких образків», тому що, мабуть, зрозуміли і відчували його патріотизм.

Для остаточного відкинення звинувачень запитуємо автора «Листа», чи можна назвати підлою людину, яка задля своїх переконань зреклася блискучої кар'єри, що їй не раз усміхалася?

Стільки щодо звинувачень, висунених д-рові Франкові.

Поминаємо багато інших неконсеквенцій і суперечностей у «Відкритому листі», тому що це не наша мета. Однак однієї речі полишити ніяк не можемо. У «Відкритому листі» знаходимо дуже важливий літературний блуд, якого авторові «Листа» недобачити не вільно було, якщо в цій квестії хотів замислити снаряд супроти д-ра Франка. Автор урочисто заявляє, що «ніхто з поляків не наважувався проявити неповагу, що більше, зневажити пам'ять Шевченка». Справді? Окрім відомої критики Совінського, відсилаємо зацікавлених до статті, уміщеної в I томі Бібліотеки варшавської за р. 1862, у якій автор соромливо скривається за псевдонімом: (f), не наводячи жодного прикладу

з творів Шевченка на підпертя своїх міркувань, накидається на постать Шевченка з безприкладною розбійницькою безсоромністю. Не можемо всього переповісти, бо мусили би хіба всю статтю переписати дослівно, подаємо тут лише декілька зразків тієї літературної критики: «Бліднуть і дрижать нам уста кожного разу, коли мусимо говорити про ті реалії, до яких Шевченко пориває живучих. Але, головне, у нього струмені горілки струменяться навпіл з кров'ю» (стор. 160 р. 9–6 знизу), або: «Шевченко є хлопський Нерон. Мається тут на увазі перелицювання й вивернення підшивки наверх. Хворів він на надмір дарів Божих, з якими не знав, що робити, мріяв бути великим, але волів обрати інший легший шлях, беручи за майстра Герострата. Не пробував навіть бунтувати; лише обурювався ..., цинізм його переходить усілякі межі; здається, що писав кров'ю, а засипав попелищем» (стор. 161 р. 1–10 згори), або: «Його точка зору, ґрунтована на праві помсти, більша, ніж поганська, бо навіть звіряється: Жорж Санд говорив, що помста найшляхетніша зі злочинів. Шевченко йде далі, бо робить з неї шляхетство душі. Щодо його особистих взаємин із суспільністю, то ті непорівняно зриміше показують його моральну злиденність і геростратичне безсилля водночас з пихою без меж. Якщо про кого, то про Шевченка можна сказати в справжньому сенсі цього слова, що “*Improbus labor vincit omnia*”» (стор. 161 р. 17–25). Навелис-мо, здається нам, достатньо.

Чи подібно вчинив д-р Франко з Міцкевичем?

Як вільно було газетам, які завжди дотепер без найменшої рачії та підстави змушували ганьбити д-ра Франка в очах поляків, необґрунтовано висуваючи йому очорнення їх перед опінією Європи з приводу його статей в «*Die Zeit*» про галицькі вибори, як дозволено було зараз тим газетам звинуватити його в зумисному накинненні на пам'ять Міцкевича через ненависть до всього, що польське, то не вільно було тій поступовій академічній молоді, що, за словами «Відкритого листа», «до останньої хвили вірила, що д-р Франко працює на те, з вірою в корисність такої праці – щоб руську демократію поєднати згідно з поступом польської демократії там, де сходяться їхні цілі». Найперше не можна було кидати так необдуманно каменем тій інтелегентній молоді, яка хоч

трохи знає психологію людини. Чи не годилося інакше боронити нашого поета, аніж це вчинила преса, відтак за нею й репрезентація молоді? Які враження можуть всі винести з такої оборони, яку провадили часописи проти звинувачень Франка, оборони, що була, радше, тільки оплюванням і нападом на людину, котра нічим не дала доказу, що нас ненавидить, а виголосила хибну думку, але сміливо й щиро. Слова Франка наприкінці статті про те, що «сумно з народом, що поета зради вважає своїм найбільшим співцем», могли би бути для нас певною мірою образливими, але навіть це можна погодити зі симпатією до польського народу, якщо взяти до уваги те, що рівночасно Франко пише про поляків у «Галицьких образках».

Чи ті, котрі, можливо, читають статті наших часописів, сумно визнати, і «Відкритого листа польської молоді», не винесуть про нас такого враження, як ми про тих хакатистів, які – замість як годиться боронити свого – хоча тому ніщо не загрожує, кидаються на все, що польське, у сліпій затягості бойкотуючи його й завдаючи образ. Чи це не зменшує честі для нашого поета?

Чи був Міцкевич «поетом зради»? Тієї квестії не торкаємося, бо не вважаємо це за квестію – на це Міцкевич завеликий і зашляхетний.

Якщо в чомусь і забираємо голос, то в квестії способу його оборони. Одна річ, шанувати і любити пам'ять Міцкевича й боронити його, коли його спіткають несправедливі звинувачення, інша – бути самому несправедливим і замість цілитися в річ цілитися в людину.

Заявляємо, що вся дотеперішня діяльність д-ра Франка не провадить нас до переконання, що він є «підлим», «нікчемним наклепником» – навпаки, цінуємо в ньому те, що він завжди свої думки висловлював публічно і з великою громадянською відвагою.

Але не бажання ламати списи в обороні д-ра Франка провадить нас до оголошення нашої позиції. Нам йдеться про принцип. Др. Франко є одним із найактивніших речників поступу в нашому краю. Скільки ретроградних часописів накидалося на нього за те віддавна, при кожній нагоді намагаючись приписати

йому ненависть до поляків. Отож, природно, що після в статті в «Die Zeit» преса накинулася на нього з подвійною енергією. Патріотичний пафос в її устах був, на наше переконання, лише маскою, що скриває заздрість, яку пошукує реакція для піонерів поступу. Не бачимо причин для тих звинувачень д-рові Франкові, які йому зроблено в «Листі», заявляємо про те публічно, аби можливі звинувачення подібних інтенцій, які, на наш погляд, відчуваються в редакційних статтях, не впали на всю польську молодь, якщо її репрезентація зробила хибний крок – без порозуміння зі загалом молоді оголосила свій «Відкритий лист».

Вище ми вже зазначили, що, на наш погляд, така оборона образлива для шани Міцкевича. Втішаємося, проте, тим, що шана, яку свої і чужі віддають найбільшому поетові Слов'янщини, як витримала звинувачення д-ра Франка, так само витримає і моральну шкоду, яку їй могли нанести деякі оборонці.

Можливо, що наша заява викличе якусь полеміку, можливо, що подекуди нас неправильно зрозуміють, що з'являться такі, які через наш виступ почнуть боротися супроти нас і ширитимуть сумніви щодо щирості нашого патріотизму й нашої пошани Міцкевичеві, можливо, що в чийось очах будемо осуджені за тенденційну оборону радикала Франка перед патріотами, але ми приймаємо такі звинувачення з поблажливою усмішкою. Нам достатньо усвідомлення, що правда на нашому боці, а для тих ентузіастів, що закинуть нам брак патріотизму, маємо слова д-ра Франка: «Не люблю патентованих патріотів, тих, котрі мають уста повні Польщі, а серце холодне до недолі польського селянина чи польського наймита».

Борович Йозеф, Давид Освальд, Фербер Давид, Фельдман Берnard, Фіялкевич Чеслав, Ганс Адольф, Кахнікевич Станіслав, Кагоне Казімір, Кільбінські Едмунд, Кнорф Якоб, Людвіг Адам, Оржеховські Казімір, Осостовіч Йозеф, Пітровські Йозеф, Ржеговські Піотр, Раст Осіас, Риманські Зигмунт, Сокаль Якоб, Вільчінські Маріан, Виростек Міхал, Забокрзіцкі Александер.

### III. Заява технічної молоді

Погоджуючись із основним змістом сьогоднішньої статті, виступаємо проти звинувачень, висунених п. Ів. Франкові у «Відкритому листі академічної молоді в справі статті д-ра Івана Франка» (Слідує 58 підписів).

### IV. Лист «Zjednoczenia» до д-ра Ів. Франка

Краків, д. 7 липня 1897 р.

Шановний Пане!

У травневому зошиті академічного часопису наші львівські товариші вмістили відповідь на Вашу статтю про Міцкевича. Ця відповідь, проте, не може вважатися думкою всієї польської поступової молоді назагал. Не може вважатися через те, що вона є не лише безоглядним потоптанням Вашої позиції, але й приниження Вас як особистості, попри те, що саме молоді не гоже нікого перемагати тільки зброєю сильних висловів і алюзій, які, очевидно, із дійсністю не мають ніколи нічого спільного. Цей спосіб годиться лише для тих, що не мають інших моральних засобів до оборони.

Із цілковитою рішучістю виступаючи супроти подібного трактування Вас, не маючи нічого спільного з позицією польської поступової молоді, водночас мусимо висловити на цю справу нашу точку зору.

Ваша стаття в «Die Zeit» зачепила нас так само сильно, як і наших львівських приятелів. Занадто цінили ми Вашу дотеперішню діяльність у справі поступу в Галичині, у справі зближення обох народів під гаслом спільної суспільно-культурної праці, занадто добре знали ми Вас як людину, перейняту наскрізь тим, що маємо



найкращого з нашого культурного доробку, занадто багато бачими ми Вашої праці, вкладеної в розвій культурного поступу і в нашу демократію, щоб Ваша стаття не могла зачепити нас за живе.

Ваші висновки нас переконали, що Вам йшлося не тільки про виступ проти панівних нині кіл у Галичині, але й проти нашої демократичної ідеї, тому що для нас Міцкевич завжди був і є представником найкращої в нас доби розвою демократичної думки. Постаті того, що він, масштабу, глибоко закарбували своє ім'я на картах історії всієї європейської демократії, то були ті, що гинули в Італії, у Німеччині, в угорському повстанню, ті, які підписали комуністичний маніфест. Надто добре мусили Ви знати, яке значення вони мають для нас у час загальної анемії на полі суспільного руху, і незважаючи на те Ви втягнули ім'я Міцкевича до круговерті в Галичині.

У Вашій статті було стільки незгідного з Вашою дотеперішньою діяльністю, стільки подібного до трактування нас як найтяжчих ворогів нашої культури, що цього кроку з Вашого боку нічим іншим, як тільки хвилимовим роздратуванням, не можемо собі пояснити.

Тепер, виступаючи проти неприйняттого для нас трактування Вас нашими колегами, не маємо, одначе, тієї певності, чи належить вважати Вашу точку зору свідченням рішучого розриву з нашим поступовим рухом чи тільки тимчасовим кроком.

З огляду на ставлення нашого демократичного руху до руської квестії, з огляду на те, що нас єднає з руською молоддю, ми б хотіли відповіді на це питання. Єднання з руським рухом для нас, надто тепер, є надто важливим, щоб ми не рахувалися з кожною постаттю з-посеред поступових українців, надто з тими, які з огляду на їхнє минуле, на їхню невтомну працю для справи поступу, такі симпатичні для нас, як Ви.

Від імені правління «Zjednoczenia»

Голова  
Казимир Будзинський

Секретар  
Станіслав Вірзейський